

Human Rights Coordination Centre

Human rights coordination centre

Izvjestaji HRCC-a zasnivaju se na redovnim i specijalnim izvjestajima medjuvladinih i nevladinih organizacija. Cilj izvjestaja je da pruzi sazetu analizu problematike ljudskih prava i trendova u kontekstu sveukupne situacije u oblasti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u toku perioda obuhvacenog izvjestajem. Za pitanja o konkretnim temama, treba se obratiti organizacijama koje izvjestavaju o njima ili HRCC-u. Molimo vas da sve informacije za koje biste zeljeli da budu ukljucene u buduce izvjestaje posaljete putem faksa na #387-71-447-420 za Lene Madsen, Sirpu Rautio ili Erica Fréjabuea, ili e-mailom na adresu lene.madsen@ohr.int, sirpa.rautio@ohr.int, ili eric.frejabue@ohr.int.

Ovo je prvi polugodisnji izvjestaj HRCC-a. Cilj ovog izvjestaja je da dâ pregleđ znacajnih dogadjanja u oblasti ljudskih prava u periodu od aprila do septembra 1999. godine, te da citaocu pruzi informacije o trendovima i analizira dogadjanja tokom perioda obuhvacenog izvjestajem. Izvjestaj se zasniva na opsirnim izvjestajima OSCE-a, OHR-a, UNHCR-a, i UNMIBH-a, kao i nekim drugim izvorima. Medju uocenim opsttim trendovima su:

- sve veci broj povrataka i posjeta u cilju procjene stanja tokom ljetnjih mjeseci, uključujući i područja koja su ranije smatrana problematicnim
- novi ??? incidenti vezani za sigurnost, koji su uglavnom bili usmjereni na imovinu a ne na lica
- nastavak opstrukcije u implementaciji imovinskih zakona kako u Federaciji tako i u RS-u
- daljnje prisustvo uticaja na nezavisnost i nepristrasnost sudstva, uz istovremena nastojanja u zakonodavnoj oblasti usmjerena na rjesavanje ovog

problema

- kontrola procedura hapsenja i pritvora u Federaciji otkriva probleme vezane za vodjenje evidencije, te moguca krsenja Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) u pogledu policijskog shvatanja "hapsenja"
- trgovina bijelim robljem pojavljuje se kao ozbiljan problem u oblasti ljudskih prava
- dalnje krsenje ekonomskih i socijalnih prava, naročito u oblasti zaposljavanja i penzija
- ozbiljna diskriminacija u obrazovanju; neki razredi sirom zemlje podvojeni po etnickoj osnovi
- povecan broj slučajeva pred institucijama koje se bave ljudskim pravima; poboljsano postivanje odluka u Federaciji
- tekuća nastojanja na uspostavljanju zakonskog okvira za djelovanje bh nevladinih organizacija
- Pakt stabilnosti uspostavlja forum za razmatranje regionalnih pitanja u oblasti ljudskih prava

IZBJEGLICE, RASELJENA LICA i PRAVO NA POVRATAK

Što vaj dio prvenstveno sadrži informacije u vezi s povratkom koje su znacajne sa aspekta ljudskih prava

Opsti pregled posjeta/povratka:

1. Manjinski povratak, naročito u RS-u, tekoč je sporo u proljetnom periodu, ali je u periodu od jula do kraja septembra 1999. godine doslo do povecanja broja povratnika, kako onih koji su se vratili uz pomoc određenih organizacija tako i onih ciji je povratak bio spontan, i u većini slučajeva povratak je protekao bez incidenta. Tokom ljeta je povecan broj raseljenih lica koja su posjetila istocnu RS u cilju procjene stanja, uključujući i područja u kojima je sloboda kretanja do tada bila prilicno ogranicena. Povećao se i broj slučajeva spontanog povratka (sto ne uključuje organizovane posjete u cilju procjene stanja), i sada se

taj povratak odvija rutinski u vecem dijelu Federacije, a takodje u sve vecem broju i u RS-u. Ovo je rezultat povecane slobode kretanja, sto ukazuje na povecano povjerenje u pogledu sigurnosne situacije. Sigurnost ipak i dalje predstavlja problem u nekim područjima. Tokom perioda obuhvacenog izvjestajem doslo je do povecanja broja slucajeva spontanog povratka raseljenih lica i izbjeglica srpske nacionalnosti u Federaciju, ocito zbog pogorsanja zivotnih uslova u RS-u i SRJ.

2. Uprkos odredjenom napretku, broj slucajeva stvarnog povratka u predratna mjesta prebivalista je, kada se uporedi sa brojem raseljenih, i dalje mali, posto se nastavila opstrukcija manjinskog povratka. U nekim slucajevima su lokalni organi vlasti bili otvoreno protiv manjinskog povratka. U maju je, na primjer, opstinsko vijece u Kotor-Varosi (RS) donijelo odluku protiv povratka Bosnjaka, nakon cega je uslijedilo organizovano blokiranje puta Bosnjacima povratnicima od strane stanovnika srpske nacionalnosti sa tog područja. Medjutim, glavna prepreka za povratak, posebno u urbanim područjima, je i dalje losa implementacija imovinskih zakona u oba entiteta Špogledati slijedeci dioĆ. Medju ostalim metodama opstrukcije su: odbijanje da se povratnici registruju ili da im se izdaju licni dokumenti, nedostupnost penzionog osiguranja i zdravstvene zastite, diskriminacija prilikom zaposljavanja, te diskriminacija unutar obrazovnog sistema.
3. U septembru je doslo do prvog manjinskog povratka na **Pale**, opstinu u RS-u nedaleko od Sarajeva, sto mozda ukazuje na otvaranje povratka u opstine u istocnoj RS koje se smatraju tvrdolinijaskim. Nastavljen je i povratak u Zvornik, u istocnoj RS.
4. Nedostatak sredstava za projekte rekonstrukcije u sve vecoj mjeri sprecava ili usporava povratak, te uzrokoje

tenzije i frustracije. Ovo predstavlja poseban problem na području Zvornika.

Incidenti vezani za sigurnost:

5. **Specijalni izvjestaj Ombudsmena za BiH:** Ombudsmen za BiH je 29. septembra objavila izvjestaj pod naslovom "Diskriminacija u djelotvornoj zaštiti ljudskih prava povratnika u oba entiteta u Bosni i Hercegovini". Predmet ovog izvjestaja je problem diskriminacije u djelotvornoj zaštiti povratnika koja je inace zagarantovana članom 3. (zabrana nehumanog tretmana) i 8. (postivanje privatnog i porodичnog života, doma i prepiske) ECHR-a, te članom 1. Protokola 1. ECHR-a (mirno uzivanje imovine), i članom 26. ICCPR-a (nediskriminacija i jednaka zaštita pred zakonom). Ovo ispitivanje odnosi se na incidente vezane za sigurnost a usmjereni protiv povratnika, koji su se desili u periodu od aprila do kraja septembra 1999. godine, i u njemu se zaključuje da nadležni organi u BiH nisu zaštitili ljudska prava građana, te da je doslo do krsenja gore navedenih prava. Na kraju, Ombudsmen za BiH zaključuje da nijedan od entiteta ne ispunjava svoje obaveze prema članu 1. Aneksa 6 Daytonskog sporazuma, kojim se entiteti obavezuju da osiguraju "najviši nivo zaštite ljudskih prava". ŠUkoliko zelite dobiti kompletan izvjestaj, kontaktirajte direktno sa Uredom Ombudsmena za BiH. Adresa na Internetu data je u daljem tekstu u stavu 102.Ć
6. Nasilje usmjерeno protiv povratnika i/ili njihove imovine nastavilo se i tokom perioda obuhvacenog izvjestajem, te i dalje predstavlja prepreku za povratak u mnogim dijelovima zemlje. Međutim, u odnosu na situaciju iz proteklih godina, broj incidenata se generalno smanjio, i posebno u vecini urbanih područja sigurnost ne predstavlja vecu prepreku. Problem sigurnosti je i dalje prisutan narocito u opština pod

kontroloom bosanskih Hrvata u zapadnom dijelu zemlje, kao i u nekim dijelovima RS-a, posto su povratnici i/ili njihova imovina i dalje meta nasilnih napada. Lokalna policija u mnogim slucajevima nije spriječila napade, a pocinioци krivica u brojnim slucajevima nisu uhapseni niti krivicno gonjeni. Ogranicenje koje je prisutno u svim ovim opštinama je cinjenica da su u sastavu lokalne policije i dalje uglavnom pripadnici vecinske etnicke grupe Špogledati dio o radu policije, u daljem tekstu.

7. U izvjestajima se navode ozbiljni incidenti vezani za sigurnost a usmjereni protiv povratnika manjinske bosnjacke nacionalnosti koji su se desili u **Prozoru-Rami** (Federacija) u aprilu, kada je zapaljeno nekoliko kuća, dok je Islamski centar u centru grada ostecen bacanjem rucne bombe. U aprilu su takodje ostecene nedovrsene kuće povratnika bosnjacke nacionalnosti u **Vitezu** (Federacija) te selu **Slatina** u opštini **Jablanica** (Federacija). U maju su se nakon povratka u **Novi Grad** i **Prijedor** u sjeverozapadnom dijelu RS u Novom Gradu desila dva ozbiljna incidenta vezana za povratak: u Gornji Agicima je 9. maja minirana jedna kuća, dok se drugi incident desio 16. maja, kada je u selu Suhaca u pravcu kuća povratnika Bosnjaka ispaljena granata, što je rezultiralo znatnom materijalnom stetom na objektima.
8. Krajem juna je u selu **Tarevci** u opštini Modrica (RS) doslo do ozbiljnog incidenta, kada su nekad mirne posjete u cilju rasciscavanja kuća postale metom nasilnih protesta. Prilikom ovog incidenta bacano je kamenje, a bacena je i jedna rucna bomba; povrijedjeno je osam lica. Reakcija lokalne policije bila je neodgovarajuća. Ovaj incident doveo je do zastoja u povratku u Modricu, koji je ponovo započeo tek u avgustu. U **Drvaru** je doslo do podizanja tenzija kada je ministar unutrasnjih poslova Kantona 10 svim policijskim

stanicama izdao instrukciju u kojoj im je nalozeno da protjeraju sve povratnike (uglavnom Srbe) koji se ne prijave kod lokalnih vlasti i ne dobiju licnu kartu. Situacija je i dalje bila napeta, a pocetkom jula je doslo do serije nasilnih incidenata cija su meta bili povratnici srpske nacionalnosti, nakon sto je navodno jedan Srbin silovao zenu hrvatske nacionalnosti. Nasilje u Drvaru se nastavilo i u avgustu: raseljena lica bosanski Hrvati su 22. avgusta pretukla tri starija muskarca povratnika srpske nacionalnosti. Iako je u vrijeme incidenta lokalna policija bila na licu mjesta, osumnjicenim licima je dopusteno da napuste mjesto gdje se incident desio, dok su zrtve odvedene u policijsku stanicu da daju izjave.

9. U izvjestajima se navodi da se nekoliko incidenata vezanih za sigurnost desilo u septembru u **Gacku**, u istocnoj RS, nakon povratka Bosnjaka u selo **Kula** 6. septembra. Dana 7. septembra ispaljeno je nekoliko granata, od kojih je jedna eksplodirala u blizini zgrade koja je sluzila kao kolektivni centar za izbjeglice. Bacena je rucna bomba na prodavnicu u koju su dolazila raseljena lica. Drugi ozbiljan incident vezan za sigurnost desio se 28. septembra tokom posjete u cilju procjene stanja u selu Ilici, u opstini Mostar Jugozapad, koja je pod kontrolom Hrvata. U eksploziji eksplozivne naprave koja je bila postavljena u jednoj ostecenoj kuci jedan policajac i jedan vojnik SFOR-a zadobili su lakse tjelesne povrede. Nekoliko metara od mesta gdje su se okupili povratnici pronadjene su dvije neeksplodirane mine koje su sadrzavale 14 kilograma eksploziva.

Posjete/povratak u Republiku Srpsku:

10. Zbog sigurnosne situacije prouzrokovane zracnim udarima NATO-a, nije bilo posjeta niti povratak manjina u istocni i juzni dio RS-a. U maju je povratak Bosnjaka u

Nevesinje odgodjen iz sigurnosnih razloga, dijelom zbog toga sto na tom podrucju nije bilo medjunarodnih snaga. U junu je doslo do prvog povratka 60 Bosnjaka u Berkovice i **Nevesinje** (jugoistocni dio RS-a). Povratak Bosnjaka u jugoistocni dio RS-a nastavio se tokom perioda obuhvacenog izvjestajem, posebno povratak u **Nevesinje** i **Gacko**, gdje se u septembru desio ozbiljan incident vezan za sigurnost.

11. U julu se povecao broj posjeta opstinama u istocnoj RS i stotine raseljenih lica su, izmedju ostalih, posjetile opstine **Sokolac**, **Visegrad** i **Rogaticu**. Organizovane su i vece posjete Foci/Srbinju, gdje do sada nije bilo povratka manjina zbog opstrukcije od strane lokalnih vlasti i napete sigurnosne situacije. Povratak u **Zvornik**, u istocnoj RS, poceo je u proljece sa posjetama u cilju rasciscavanja kuca, a nastavio se tokom cijelog perioda obuhvacenog izvjestajem. Vec u septembru su se u 28 sela u opstini Zvornik odvijale odredjene aktivnosti vezane za povratak. Lokalne vlasti i policija su nastavili saradjivati i nije bilo izvjestaja o vecim incidentima. Od jula je spontani povratak u zapadni dio RS-a postao sve izrazeniji trend. Veliki broj raseljenih lica Bosnjaka se, izmedju ostalih, vracao u opstine **Prijedor** i **Novi Grad**, sto je u nekim slucajevima prouzrokovalo tenzije.
12. Dana 13. jula oko 300 raseljenih lica iz **Srebrenice** (istocna RS) obiljezilo je cetvrtu godisnjicu pada ovog grada. Oni su po prvi put bili u mogucnosti da godisnjicu obiljeze u ovoj opstini. Uprkos odredjenim strahovima, ova posjeta je protekla mirno i nije bilo izvjestaja o incidentima vezanim za sigurnost.
13. U septembru je u sjeveroistocnom dijelu RS-a doslo do izvjesnog napretka u povratku manjina. Nakon visemjesecnih pregovora otpocela je obnova prvih bosnjackih kuca u selu **Glinje**, opstina **Ugljevik**, dok je

u opstini **Vukosavlje** doslo do znacajnog pomaka kada je 29 bosnjackih porodica pocelo da se vraci u selo Modricki Lug.

14. Tokom perioda obuhvacenog izvjestajem nesto vise od 200 bosnjackih i hrvatskih porodica vratilo se u dio Brckog koji se nalazi u RS-u. Od tog broja, oko 30 porodica se vratilo u grad Brcko. Doslo je do nekoliko manjih incidenata vezanih za sigurnost, ali neki izrazavaju sumnju u to da su ti incidenti bili konkretno vezani za povratak.

Posjete/povratak u Federaciju/unutar Federacije:

15. Povratak u etnicki mjesoviti Srednjebosanski kanton u kojem je broj povratnika pripadnika manjina relativno visok, je bio uglavnom spontan, dok je povratak u Hercegovacko-neretvanski kanton rijetkost iako broj povratnika polako raste, a povratak se organizira uz pomoc medjunarodne zajednice. U aprilu je s poteskom otocio povratak Bosnjaka u **Prozor-Ramu**, ali se ipak nastavio. Bosanski Hrvati koji se zele vratiti u **Bugojno, Konjic** i druge opocene kojima upravljaju Bosnjaci, predstavljaju ohrabrujuci znak.
16. U maju je doslo do prvog povratka raseljenih Srba u Stolac, koji je protekao bez incidenata i nastavio se tokom cijelog perioda koji pokriva izvjestaj. Srbi su se takođe i dalje vracali u Kanton 10 koji je pod kontrolom bosanskih Hrvata (**Livno, Drvar, Glamoc**), i Kanton 1 koji je pod kontrolom Bosnjaka (Unsko-sanski). Dok se povratak u Kanton 1 odvijao bez ozbiljnih poteskoca sa stanovista ljudskih prava, povratak u Kanton 10 su i dalje opstruirali organi vlasti.
17. Tokom perioda koji pokriva izvjestaj, situacija oko 20 bosanskih Srba, povratnika u selo **Tiskovac** (općina Bihac) se nije popravila, usprkos potpisivanju sporazuma o granicama izmedju Hrvatske i Bosne, 30. jula. Sloboda

kretanja povratnika se i dalje blokira sto rezultira njihovom nemogucnoscu da se snabduju hranom i drugim potrepstinama. Povratnici nisu u mogucnosti da dobiju licne isprave i zive u nesigurnosti zbog toga sto ni lokalna policija a ni IPTF nemaju pristupa tom podrucju.

Povratak u urbana podrucja:

18. (Slijedece informacije su zasnovane na podacima UNHCR-a o povratku u cetiri urbana centra u BiH: Sarajevo, Tuzlu, Banja Luku i Mostar. Ove informacije nisu iscrpne, vec bi trebale da naglase razlicite probleme s kojima se suocavaju povratnici u urbana podrucja posto su se prethodni izvjestaji fokusirali na povratak u ruralna podrucja).

19. **Povratak pripadnika manjina u urbana podrucja u periodu april-septembar**: Tesko je procijeniti tacan broj pripadnika manjina koji su se vratili u urbana podrucja, djelomicno zato sto ne prijavljuju svi povratnici boravak, a djelomicno zato sto mnogi borave kod prijatelja ili rodbine dok cekaju na povrat imovine. Slijedeci podaci predstavljaju procjenu UNHCR-a od 31. avgusta 1999.

Povratak manjina:

Dayton-April 1999. April-Avgust 1999.

	Bosnjaci	Hrvati	Srbi	Bosnjaci	Hrvati	Srbi
Sarajevo	—	18.957	10.315	—	384	1092
Tuzla	—	107	287	—	9	45
Banja Luka	571	130	—	85	—	—
Mostar	520	244	963	172	12	92

20. **Povratak u urbane sredine ostvaren putem rekonstrukcije i implementacije imovinskih zakona**: Za razliku od

ruralnih područja, povratak u urbane sredine obično nije potaknut rekonstrukcijom, već je potpomognut mogućnoscu povratnika da borave kod prijatelja ili rodbine, ili implementacijom imovinskih zakona. Povecanje broja povratnika u urbane sredine stoga zahtijeva strogu implementaciju imovinskih zakona. To još nije postalo evidentno u većem dijelu Federacije, a u Republici Srpskoj implementacija tek zapocinje.

21. U **Sarajevu** je doslo do određenog broja delozacija, ali je općenito ponasanje kantonalne vlade opstruirajuće, a Ministarstvo pravde je vrsilo otvoreni pritisak na sudove da zaustave delozacije. Sarajevske općine variraju u svojoj spremnosti na saradnju u pogledu povrata imovine: Ilijas i Hadzici su relativno kooperativne općine, dok su Novo Sarajevo, Novi Grad i Vogosca općenito nekooperativne. Općina Stari Grad nije bila aktivna po pitanju povrata imovine.
22. U općini **Tuzla**, opsinske vlasti su generalno kooperativne u omogućavanju povratka pripadnika manjina. Ured za stambene poslove u Tuzli je preuzeo vodeću ulogu u razvoju ose povratka Tuzla-Bijeljina, imovinskog mehanizma koji treba olaksati povratak raseljenih lica u ove općine. Implementacija imovinskih zakona u slučajevima visestrukog koristenja je umnogome unaprijedjena tokom perioda koji pokriva izvjestaj putem uspostavljanja komisija za dvostruko koristenje (DOC) koje se sastoje od predstavnika lokalnih organa vlasti i medjunarodnih predstavnika.
23. U **Banja Luci**, lokalne vlasti nisu ulozile nikakav napor da omoguče povratak manjina, pa je povratak u zauzetu imovinu stoga još uvijek spor. Tokom 1999. godine, doslo je do otprilike 30 delozacija/vracanja u posjed u Banja Luci. Velika vecina povratnika se diskretno smjesti kod rodbine i prijatelja, i podaci ne odgovaraju stvarnoj situaciji. Obnova stambenih jedinica ima malo značaja za

omogucavanje povratka manjina.

24. U **Mostar** prakticno nije doslo do povratka putem implementacije imovinskih zakona, iako je doslo do odredjenog povratka putem obnove. Rjesenja o vracanju u posjed imovine u drustvenom vlasnistvu su u Mostaru izdata u manje od 2% slucajeva. Organi vlasti ne osiguravaju provodjenje odluka i vracanje u posjed podnositaca zahtjeva. Lokalne vlasti odbijaju poduzeti mјere u slucajevima visestrukog koristenja, i tek trebaju razrijesiti slucajeve "post-daytonskih delozacija". Ustanovljena je komisija za dvostruko koristenje ciji rad jos nije rezultirao vracanjem u posjed usprkos izdavanju 14 rjesenja.
25. **Sigurnost i povratak u urbane sredine:** Opcenito, sigurnost ne predstavlja problem u Sarajevu i Tuzli. U posljednje vrijeme nisu prijavljeni slucajevi nasilja ili maltretiranja. U Banja Luci je od 1996. godine doslo do izuzetnog poboljsanja sigurnosne situacije, ali pojedinacne okolnosti, kao i politicka atmosfera diktiraju stanje sigurnosti povratnika. U Mostaru, pitanja sigurnosti jos uvijek igraju znacajnu ulogu.

Povratak u Saveznu Republiku Jugoslaviju:

26. Tokom i nakon napada NATO-a na SRJ u martu i aprilu 1999. godine, oko 68.000 izbjeglica sa Kosova, Sandzaka i drugih područja SRJ je doslo u Bosnu, sto je na vrhuncu priliva izbjeglica kulminiralo sa 112.000 ljudi. To je izuzetno otezalo ionako tesku stambenu situaciju u Bosni. U junu 1999. oko 5.000 izbjeglica je bilo smjesteno u kolektivne smjestaje putem UNHCR-a, dok je ostatak pronasao alternativna rjesenja boraveci kod prijatelja ili porodice, ili iznajmljujuci privatni smjestaj. Krajem septembra, oko 1.500 izbjeglica je jos uvijek boravilo u kolektivnim smjestajima u Bosni, dok je oko 41.000 repatriirana.

IMOVINA

Razvoj situacije u zakonodavstvu:

27. U proteklih sest mjeseci je uglavnom zavrsena faza zakonodavnog razvoja imovinske reforme. Iako se mora razrijesiti jos nekoliko pitanja, naglasak se pomjera sa uspostavljanja zakonodavnog okvira prema ostvarenju efikasne implementacije sirom zemlje. Razvoj situacije u zakonodavstvu tokom perioda koji pokriva izvjestaj uključuje slijedeće:
28. Dana **1. aprila**, Visoki predstavnik je produzio rok za podnosenje zahtjeva za povrat stanova u drustvenom vlasnistvu u Federaciji do 4. jula 1999. Dana **15. juna**, Visoki predstavnik je izdao odluku kojom se produzuje rok za podnosenje zahtjeva za povrat stanova u drustvenom vlasnistvu u Republici Srpskoj do 19. decembra 1999.
29. Dana **13. aprila**, Visoki predstavnik je ponistio sva stalna stanarska prava stecena izmedju 1. aprila 1992. i 7. februara 1998. u Federaciji, te izmedju 1. aprila 1992. i 19. decembra 1998. u Republici Srpskoj. Osobe koje su stekle stan tokom ili nakon sukoba se sada tretiraju kao privremeni korisnici u postupanju po zahtjevima za povrat. U jednom broju općina se i dalje izdaju stalna stanarska prava.
30. Dana **13. aprila**, Visoki predstavnik je donio odluku kojom se osobama cije je stanarsko pravo ponisteno odlukom suda daje mogucnost da podnesu zahtjev za povrat svoje imovine putem upravnog postupka. Dana **21. aprila**, Parlament Federacije je usvojio slican amandman na Zakon o stambenim odnosima.
31. Dana **25. maja**, Visoki predstavnik je suspendovao ovlasti općinskih organa u oba entiteta u pogledu ponovnog dodijeljivanja ili raspolaganja drugom imovinom u

drustvenom vlasnistvu (osim stanova), koja je 6. aprila 1992. godine koristena u svrhu stanovanja, u vjerske ili kulturne svrhe, ili za privatne zemljoradnicke ili poslovne aktivnosti.

32. Dana **2. jula**, Visoki predstavnik je donio niz odluka u pokusaju da ispravi nedostatke u imovinskim zakonima, kao i da rjesi druge prepreke u implementaciji imovinskih zakona. One uključuju: ogranicenje definicije u Zakonu o prestanku primjene Zakona o napustenim stanovima, da bi se navelo kako se svi ljudi koji su napustili svoje stanove izmedju 30. aprila 1991. i 4. aprila 1998. smatraju izbjeglicama ili raseljenim osobama, bez obzira na stvarne razloge njihovog odlaska; povrat imovine koja zvanicno nikada nije proglašena napustenom se sada može ostvariti u upravnom postupku; pravo na alternativni smjestaj je ograniceno tako da osoba koja ima stvarnu mogucnost da se vrati u svoj bivsi dom ili koja ga se dobrovoljno odrekla, nema pravo na alternativni smjestaj i mora iseliti iz imovine koju privremeno zauzima u roku od 15 dana, i; prema novom upravnom postupku, predratni ugovori o kupoprodaji vojnih stanova se mogu priznati.

Pregled implementacije:

33. Pod snaznim pritiskom i nakon aktivne intervencije medjunarodne zajednice, doslo je do napretka reforme zakona u cilju implementacije Aneksa VII Daytonskog sporazuma. Medjutim, ucinak entiteta u pogledu implementacije je bio veoma slab. Usprkos nekim znacajnim slucajevima napretka na lokalnom nivou, ocigledan je nedostatak volje lokalnih vlasti sirom zemlje da prihvati povratak pripadnika manjina u svoje predratne domove, uključujuci kako privatnu imovinu, tako i imovinu u drustvenom vlasnistvu. Dokazi za to su spori napredak, etnicki diskriminacijska primjena zakona i otvorena opstrukcija u implementaciji imovinskih

zakona.

34. Iako je registracija imovinskih zahtjeva u Federaciji uglavnom zavrsena, a u Republici Srpskoj napreduje, odlucivanje po zahtjevima je znatno sporije, a implementacija odluka, uključujući i delozacije sadasnjih korisnika, se gotovo nikako ne desava izvan Kantona Sarajevo. Postoji ocit nedostatak volje vlasti da rjesavaju slučajeva visestrukog koristenja i druge oblike zloupotrebe u dodjeli stambenog fonda. U nekim slučajevima je primjecena politicka intervencija u tretiranju slučajeva povrata imovine na nacin koji nije u skladu sa zakonom, dok u drugima postoji sumnja da je doslo do takve intervencije. Ovaj problem je u razlicitom stepenu prisutan sirom zemlje.
35. Iako nedostatak smjestaja koji se treba ponuditi raseljenim licima ostaje i dalje tesko pitanje koje koci povratak, nema mnogo znakova od strane lokalnih vlasti da ulazu napor da maksimalno iskoriste stambeni fond na nacin dosljedan slovu i duhu zakona. U oba entiteta, spori napredak u vracanju imovinskih prava i povratku se postize isključivo putem stalnog pritiska i nadzora medjunarodnih organizacija, a u mnogim mjestima, narocito u Hercegovini i zapadnoj Bosni, te dijelovima Republike Srpske, pruza se otvoren otpor medjunarodnom pritisku. Iako napredak koji se postize po pitanju povratka pripadnika manjina u svoje predratne domove i priznavanja vazecih imovinskih prava i dalje ima politicki i drustveni znacaj koji opravdava velike medjunarodne napore, nema mnogo znakova da se razvija samoodrzivi proces povratka. Slicno tome, jasno je da su vlasti sirom BiH do danas bile nesposobne i nisu imale volju da konsistentno i objektivno primjenjuju zakone u svim ili u vecini slučajeva.

Implementacija u Republici Srpskoj:

36. Centralni organ Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica (Ministarstvo) u Banja Luci je uspostavio postupak obrade zahtjeva za povrat, i izdao uputstva za uspostavljanje postupaka sirom Republike Srpske. Međutim, nisu u svim općinama uspostavljene strukture i postupci za obradu zahtjeva, a u mnogima u kojima su uspostavljeni, još ne funkcionišu, odnosno podnosioci zahtjeva još ne mogu predati svoje zahtjeve. Nadalje, i dalje stizu izvjestaji o političkoj i birokratskoj opstrukciji, uključujući ograniceno radno vrijeme, nedostatak osoblja, nedostatak novca za slanje odluka postom, odbijanje da se prihvate zahtjevi uz punomoc, i općenito spora obrada zahtjeva. Neke vrste opstrukcije kao što je naplata takse, su smanjene nakon intervencije međunarodnih organizacija, ali se još javljaju u pojedinacnim slučajevima.
37. Nedostatak pravne jasnoće u pogledu nadležnosti razlicitih organa u upravnim strukturama u Republici Srpskoj je takođe predstavljalo prepreku obradi zahtjeva. Na primjer, zahtjevi za poslovne prostore u privatnom vlasništvu se ne obradjuju efikasno jer prevladava nesigurnost i traje debata oko toga da li je Ministarstvo ili Ministarstvo za urbanizam odgovorno za prijem i odlucivanje po zahtjevima. Vlada nije ulozila dovoljno napora da razrijesi ova ključna pitanja koja sprecavaju efikasnost procesa.
38. Vazna prepreka obradi zahtjeva je nedostatak strucnog kadra i akutni nedostatak materijalno-tehnickih sredstava na općinskom nivou. To je mnogim izbjeglicama i raseljenim osobama otezalo registraciju zahtjeva za povrat stanova u drustvenom vlasništvu u prvobitnom roku od sest mjeseci. Visoki predstavnik je stoga bio primoran da donese odluku kojom se rok prduzava za sest mjeseci, odnosno do 19. decembra 1999. Za sada se čini da Republika Srpska nema sredstava da bi ispunila

neophodne zadatke na provedbi svog imovinskog zakona.

39. Neophodne su znacajne zakonodavne promjene da bi se postigla implementacija u Republici Srpskoj. Potrebni su amandmani da bi se zakon republike Srpske usaglasio sa zakonima u Federaciji, da bi se postrila pravila u pogledu delozacija, te da bi se smanjile mogucnosti za opstrukciju. Pored toga, neophodno je i uputstvo za implementaciju ovih izmjena.

Vojni stanovi:

40. Na osnovu novih odredbi za povrat vojnih stanova koje su sadrzane u amandmanima od 2. jula, Federalno ministarstvo odbrane je 9. jula izdalo uputstvo o povratu i kupovini vojnih stanova. Civilne vlasti su odgovorne za raspolaganje vojnim stanovima koji su napusteni i za obradu zahtjeva za povrat vojnih stanova. Vojne stambene vlasti ce imati mogucnost prezentiranja dokaza koji su u vezi sa pravom podnosioca zahtjeva da vrati stan u posjed. Sada postoji procedura kojom se implementiraju odluke Doma za ljudska prava u pogledu vojnih stanova. Vojne vlasti u Republici Srpskoj su direktno intervenisale kod nadleznih civilnih vlasti u cilju zaustavljanja delozacija, a u nekim slucajevima uniformisana vojna lica su blokirala provodjenje delozacije. Medjunarodna zajednica je ulozila prigovor navodeci da je mjesanje u civilni proces vladavine zakona neprihvatljivo, da vojne vlasti moraju postivati autoritet civilne policije u provodjenju odluka civilnih vlasti i da vojna lica ne smiju biti prisutna pri delozacijama. Ministarstvo odbrane je na kraju prihvatio ovaj stav u svome uputstvu.

Delozacije:

41. Glavna prepreka implementaciji imovinskih zakona koja se posebno ocitovala tokom perioda koji pokriva izvjestaj jeste neizvrsavanje naloga za delozaciju. Lokalna

policija doprinosi ovom problemu svojim neprisustvom ili nedjelotvornoscu prilikom delozacija, koji su u suprotnosti sa njihovom zakonskom obavezom da pruzaju pomoc kod delozacija po zahtjevu lokalnog organa za stambena pitanja, te da intervenisu nakon opstrukcije delozacije koja predstavlja krsenje zakona. U cilju povecanja ucinkovitosti delozacija, medjunarodne organizacije su izdale smjernice kojima se uspostavlja pravni okvir i duznosti policije u pogledu delozacija u Federaciji. U kombinaciji sa obukom, one predstavljaju faktor koji je doprinio uspjehu koji je u posljednje vrijeme ostvaren u provodjenju zakazanih delozacija, narocito u Kantonu Sarajevo. Smjernice za policiju Republike Srpske tek treba finalizirati.

VLADAVINA ZAKONA

Pregled:

42. **Analiza pravosudja:** Postoje ozbiljni problemi u vezi sa nezavisnoscu i nepristrasnoscu pravosudja u BiH i sa kvalitetom pravosudnih odluka donesenih od strane sudova. Nezavisnost sudstva u BiH je kompromitirana vecim brojem problema, koji uključuju i sljedeće: ociti politicki uticaj, narocito u vezi sa pitanjima povratka; nedovoljna finansijska sredstva za rad sudova, sto primorava sudije da traže finansiranje od lokalnih vlasti ili da se obracaju privatnim izvorima; politicko uplitanje u imenovanje i smjenjivanje sudija. U druga institucionalna pitanja se ubrajaju i nepostojanje jedinstvenog pravosudnog sistema u Kantonima br. 6. i 7., sto je rezultiralo odvojenim bosnjackim i hrvatskim pravosudnim sistemima; nedovoljna bezbjednost pravosudnih kadrova; nedostatak sudija u nekim područjima; nedostatak opreme i pravnih resursa; ozbiljna zatrpanost poslom u nekim sudovima. Sto se tice kvaliteta rada, u svim sudovima se zapostavlja Evropska

konvencija o ljudskim pravima, a ne postoji ni zakonodavna osnova za medjuentitetsku saradnju u oblasti pravosudja.

43. **Politicko uplitanje u rad pravosudnih organa:** Jos uvijek dolazi do znacajnog i rasprostranjenog uplitanja izvrsnih organa vlasti u pravosudne procese, sto je jasno pokazano u septembru 1999. godine, kada je bosnjacki član Predsjednistva gosp. Alija Izetbegović naložio nadleznim organima da odbiju izdavati rjesenja o delozaciji izbjeglih lica koja se bespravno koriste imovinom i nemaju alternativni smjestaj. Ovo je najizrazitiji slučaj politickog mijesanja sa najviseg nivoa u rad pravosudnih organa u posljednjih sest mjeseci.
44. **Zakonodavstvo:** Od aprila je doslo do znacajnih promjena vezanih za zakonodavstvo, ciji je cilj jačanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosudja. U junu su sudije i tuzioci u oba entiteta usvojili identične Etičke kodekse; u julu je visoki predstavnik nametnuo dva zakona – Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vrhovnom sudu i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Federalnom tuzilastvu, kojima se proširuje nadleznost Vrhovnog suda Federacije, odnosno poboljsavaju ovlasti Federalnog tuzilastva. Cilj ovih zakona je da se rjesi pitanje medjuentitetskog i organizovanog kriminala, a posebno pitanje krivичnih djela koja spriječavaju povratak izbjeglica. Trenutno se razmatraju zakoni o imenovanju sudija, koji trebaju da osiguraju smanjenje politickog uticaja na postupak izbora sudija i time pojacaju nezavisnost pravosudja. Nacrt Zakona o sudskoj i tuzilackoj funkciji u Federaciji i nacrt Zakona o sudovima i sudskoj funkciji u Republici Srpskoj su uglavnom izradili domaci strucnjaci.

Konkretni slučajevi:

45. **Odluka o Brckom:** Donesenje Odluke o Brckom u martu,

praceno Aneksima od 18. avgusta, dovelo je do zavrsetka dugotrajne političke kontroverze i pocetka intenzivne faze reforme pravosudja i zakonodavstva. Odluka je proglašila Brcko neutralnim, multietničkim i demilitariziranim distrikтом pod međunarodnom supervizijom. U Aneksu se elaborira operacionalizacija Distrikta, pocevsi od kaznenog sistema i provodjenja zakona, pa do carinskih sluzbi, oporezivanja i glasanja. Unaprijedjenjem integracije u svim sferama života, uspostava distrikta omogućuje razvoj modela koji bi se mogao koristiti za zaštitu ljudskih prava u BiH.

46. **Kompromitirano pravosudje u livanjskom općinskom tuziteljstvu:** U julu 1999. godine, JSAP (Program pomoci pravosudnom sistemu) je izvršio inspekciju Općinskog tuziteljstva u Livnu, koje pokriva Drvar, Glamoc, Livno i Bosansko Grahovo. Istraga je izvršena na osnovu ozbiljnih pitanja postavljenih u vezi sa profesionalnim ucinkom tog organa, naročito u vezi sa dva slučaja iz aprila 1998. godine, dvostrukog ubistva starijeg bracnog para srpske nacionalnosti, odnosno nereda u opštini Drvar. JSAP je pregledao preko 100 predmetnih spisa i otkrio da se u sistemu krivичnog pravosudja ustrajavalo na neprovodjenju osnovnih pravosudnih principa u slučajevima vezanim za manjine i ostalim slučajevima. Oznaceni su i sljedeci problemi: kasnjenja u svakoj fazi, nemogucnost procesiranja visestrukih pocinjoca krivичnih djela i ozloglasenih osumnjicenih lica, losa komunikacija i vodjenje evidencije, sematska diskriminacija manjinskog stanovništva i nepostivanje Evropske konvencije o ljudskim pravima. JSAP je izmedju ostalog preporucio i sljedeće: imenovanje kvalifikovanog tužioca za Drvar i Bosansko Grahovo, uvjetnu kaznu za Općinsko tuziteljstvo u Drvaru i Livnu, pojacano prisustvo manjina u pravosudju i tuzilastvu u Kantonu 10 i poboljšanje bezbjednosti sudova putem uspostave sudske policije u Kantonu 10.

47. **Kantonalni sud u Mostaru:** Nakon vise od tri godine

postojanja etnicki podijeljenih sudova u Mostaru (Federacija), zapocelo se sa uspostavom medjuetnickog kantonalnog suda. Nakon sjednice Kantonalne skupštine 23. jula 1999. godine, imenovano je 18 sudija: 7 Bosnjaka, 7 bosanskih Hrvata i 4 "ostalih". Prvi predsjednik Suda je izabran 27. jula. Zajednicki Kantonalni sud još uvijek ne funkcioniše. Slučaj Golubović ce vjerovatno biti prvi slučaj koji ce Sud razmatrati.

POLICIJA

Policjski poslovi u kontekstu povratka:

48. Kako bi se izvrsila analiza da li pripadnici policije postuju principe demokratskog rada policijskih organa, kao i medjunarodno prihvadena ljudska prava i naročito pravo na povratak, Odjel za ljudska prava UNMIBH-a je poduzeo niz akcija sa ciljem rjesavanja sistemskih i institucionalnih problema vezanih za krsenje ljudskih prava od strane pripadnika policije.

49. **Analiza rada policije u Kantonu 6:** U maju 1999. godine Ured za ljudska prava je izvršio sveobuhvatnu i iscrpnu analizu rada Ministarstva unutrasnjih poslova u Kantonu 6, kao i svih 12 policijskih uprava u Srednjebosanskom kantonu. Analiza je ukazala na nepostojanje otvorenog i pozitivnog programa za transformaciju policije iz komunističke i/ili nacionalističke iz ratnog vremena u demokratski organ zaduzen za provodjenje zakona, i utvrdila da se policija drži taocem nacionalne politike. Neposredni rezultat takve situacije je da nije doslo do etnicke integracije policijskih snaga. Bosnjačka policija i policija bosanskih Hrvata su podijeljene u dvije zasebne strukture sa paralelnim lancima komandovanja i suprotstavljenim politickim ciljevima, sto je dovelo do sustinskog nepostojanja autoriteta ovih organa i njihove inercije.

50. Na osnovu analize UNMIBH je izradio "Plan od tri tacke za Kanton 6", kojim se formulise plan objedinjavanja struktura Ministarstva, odvajanja policije od politike i njene dodatne profesionalizacije. Osnovna mjera u ovom planu je imenovanje kantonalnog policijskog komesara, koji će nadgledati svakodnevno obavljanje policijskih poslova i efikasno rukovoditi Ministarstvom unutrasnjih poslova. Komesar će rukovoditi radom Kantonalne policije, a za svoj rad će politički biti odgovoran ministru unutrasnjih poslova i njegovom zamjeniku. Ministarstvo unutrasnjih poslova Kantona 6. je nakon objavlјivanja izvjestaja poduzelo korake ka objedinjavanju Ministarstva, a jedan od konkretnih koraka je bilo premjestanje prostorija Ministarstva bosanskih Hrvata iz Viteza u sluzbenu zgradu Ministarstva u Travniku. Za dalje informacije o analizi rada policije u Kantonu 6., vidi Izvjestaj UNMIBH iz septembra 1999. godine, pod naslovom "Od zajednicke do jedinstvene policije: nastavak razvoja policije u Srednjoj Bosni".
51. **Analiza rada policije u Stocu:** Kao rezultat inspekcije Policijske uprave Stolac iz 1998. godine, UNMIBH je zaključio da policijske snage u Stocu (Kanton 7.) nisu funkcionalne. Od februara do maja 1999. godine, cjelokupna policija je dobila uslovnu kaznu od tri mjeseca. U tom periodu je poduzet niz znacajnih koraka, uključujući i otpustanje i razorušavanje viska djelatnika policije i pojacanu integraciju policajaca pripadnika manjina. Takodje je učinjen napredak u objedinjavanju lanca komandovanja, ali je potrebno uloziti još više napora u tom cilju.
52. Stolac predstavlja tipican primjer rada civilnih organa zaduzenih za provodjenje zakona u Kantonu 7. Neuspjesi u Stocu direktno proistичu iz kontinuirane nespremnosti kantonalnih vlasti da uspostave pozitivan i efikasan program integracije svih kantonalnih institucija. 12. maja 1999. godine UNMIBH je podnio kantonalnom ministru

“Stodnevni plan akcije”. Tokom navedenih stotinu dana, kantonalni ministar je poduzeo niz mjera u cilju integracije i profesionalizacije policije Kantona 7.; policija u Stocu je nacinila znacajan napredak u objedinjavanju lanca komandovanja i integrisanju svog pravnog/upravnog odjela (na cijem se celu sada nalazi Bosnjak). Trenutno preovladava pozitivna atmosfera medju djelatnicima, sto je dovelo do drasticnog poboljsanja bezbjednosne situacije za povratnike pripadnike manjina. Za razliku od 1998. godine kada je UNMIBH zabiljezio preko 70 incidenata vezanih za povratak u Stocu, tokom sezone povratka u 1999. godini nije doslo do nijednog ozbiljnog incidenta vezanog za povratkom.

53. Medjutim, mnogobrojni zahtjevi iz Stodnevног plana akcije nisu ispunjeni. Na primjer, budzet nije integriran, nekoliko odjela Ministarstva nije osnovalo zajednicka sjedista, lanci komandovanja ovih odjela nisu integrirani, a ministar unutrasnjih poslova nije dostavio UNMIBH-u liste zaposlenih i inventare imovine Ministarstva, sto uključuje prostorije, vozila, sredstva veze i evidenciju o naoružanju.
54. **Analiza rada policije Kantona 7.:** UNMIBH je izvrsio analizu rada Policijske uprave Konjic u julu ove godine. U Konjicu je Ured za ljudska prava UNMIBH-a utvrdio da policijska uprava uglavnom profesionalno obavlja svoj posao, mada postoje nedostaci u samoj strukturi, lancu komandovanja i nivou objedinjenosti. Pri tome, utvrđeno je da su kadrovska struktura za cetiri policijske stanice u Konjicu i njihova sjedista neadekvatna. Detaljnije informacije se mogu pronaci u Izvjestaju UNMIBH-a pod naslovom “Gradnja civilnih organa za provodjenje zakona u Stocu i Hercegovacko-neretvanskom kantonu, decembar-maj 1999”.

Postupci hapsenja i pritvora

55. Ured za ljudska prava UNMIBH-a je 1. juna 1999. godine

zapoceo sa projektom analize postupaka hapsenja i pritvaranja kojima se koristi policija Federacije, sa posebnim osvrtom na sisteme evidentiranja hapsenja i policijskog pritvora i poboljsanje sadasnje prakse u cilju ispunjavanja standarda iz Evropske konvencije za lica lisena slobode. Izmedju 1. i 4. juna, UNMIBH je izvrsio mikro-inspekciju 97 policijskih stanica u svim kantonima Federacije. Oznacena su tri klucna problema u sadasnjem sistemu. Prvi je da termin "hapsenje" nije shvacen od strane policije Federacije na nacin koji je konsistentan sa zastitom ljudskih prava u skladu sa Evropskom konvencijom. Drugi je da sistem evidentiranja kojim se policija trenutno sluzi nije jedinstven, te je zbog toga neadekvatan za procjenu da li je policijska praksa u skladu sa domacim i medjunarodnim standardima ljudskih prava. Konacno, policija Federacije ne shvata vaznost upotrebe odgovarajucih sistema evidentiranja, tj. da se oni ne koriste samo kako bi se sprijecila krsenja ljudskih prava, vec i kako bi se zastitilo od neosnovanih optuzbi za lose vladanje policije. UNMIBH se nakon mikro-inspekcije sastao sa federalnim ministrom unutrasnjih poslova kako bi se razmotrili navodi u izvjestaju i nakon toga osnovala radna grupa za izradu jedinstvenog i standardizovanog sistema evidentiranja hapsenja i pritvora za cjelokupnu policiju Federacije. Radna grupa, sastavljena od duznosnika Ministarstva i pripadnika UNMIBH-a se sastajala sedmicno od kraja mjeseca avgusta. Nakon mikro-inspekcije u Federaciji, slicna inspekcija je izvrsena i u Republici Srpskoj od 16. do 19. avgusta. Trenutno se finaliziraju rezultati.

Trgovina ljudima:

56. Od proljeca 1999. godine, trgovina ljudima u svrhu prisilne prostitucije se pokazala kao jedan od najvecih problema vezanih za zastitu ljudskih prava u BiH. Izmedju ostalih, istrazeno je i 20 slucajeva hapsenja

zena u kaficima u Busovaci, Vitezu i Novom Travniku od 11. jula ove godine, kao i presude donesene u tim slucajevima u skladu sa zakonima Herceg-Bosne (koje UNMIBH smatra nevazecim). Do sada se lokalna policija koncentrisala na prestupe koje su pocinile zene, a ne na krivica djela koja su pocinjena protiv zena; zene su hapsene na osnovu malog broja dokaza a pocinjen je i niz gresaka proceduralne prirode (ukljuccujuci i neprisustvo prevodilaca), sto je rezultiralo naplatom novcanih kazni od zena ili njihovim zatvaranjem bez pravicnog saslusanja. Sem toga, deportacije iz kantona ili preko medjuentitetske linije razgranicenja su izvrsavane na nacin na koji su se zene i dalje izlagale riziku da budu zlostavljanje.

57. Komesar UN IPTF-a je 2. avgusta 1999. godine zahtjevao obustavu svih postupaka deportacije do dalnjeg, kako i iniciranje odgovarajucih krivichnih postupaka protiv lica ukljuchenih u trgovinu strancima. 30. avgusta 1999. godine komesar UN IPTF-a je izdao privremenu direktivu u vezi sa policijskim akcijama protiv objekata za koje se sumnja da se koriste za prostitutciju.
58. Direktiva, izmedju ostalog, nalaze da se IPTF obavijesti najmanje 24 sata prije pocetka operacije; da se sve mora pripremiti da bi se osigurale odgovarajuce prostorije za pritvor i prisustvo prevodilaca; te da se sa vlasnicima, poslodavcima i svim zaposlenim razgovara i/ili da se oni ispitaju. Direktiva takodjer navodi da osobe koje se bave prostitutcijom mogu biti zrtve trgovine bijelim robljem, te da se prema njima treba postupati kao prema potencijalnim zrtvama i da se strani drzavljeni mogu jedino protjerati uz konsultacije sa IPTF-om. Medjunarodna zajednica je upoznala domace vlasti na drzavnem nivou sa ozbiljnoscu ovog pitanja, i domace vlasti su izrazile svoju spremnost i volju za rjesavanjem.
59. Dana 19. jula vlasnik kafica sa pijace Arizona kod Brckog je zbog kupovine osoba radi prostitutcije osudjen

je na tri godine zatvora. Uz to, uhapseno je jos sedam vlasnika drugih kafica na istoj pijaci. Dana 30. septembra je jedan od njih sedam osudjen zbog iste optuzbe na 8 mjeseci zatvora.

PRAVO NA PRAVICNO SUDJENJE

Medjunarodni sud za ratne zlocine:

60. U zadnjih sest mjeseci uhapsena su trojica Srba i prebacena u ICTY, a Hrvatska je Tribunalu izrucila jos jednog optuzenog za ratne zlocine. Uprkos snaznih protesta RS duznosnika zbog hapsenja Radoslava Brdjanina i generala Momira Talica, njihovo hapsenje je izazvalo samo verbalne proteste i nije rezultiralo demonstracijama ni napadima na predstavnike medjunarodne zajednice. Ovo je znacajno poboljsanje u odnosu na neuspio pokusaj hapsenja Dragana Gagovica u Foci 9. januara 1999. godine koji je rezultirao njegovom smrcu i nakon toga doveo do napada mase na IPTF stanicu u Foci.
61. **Hapsenje Brdjanina:** Dana 6. jula, u Banja Luci su trupe SFOR-a uhapsile Radoslava Brdjanina koji je, u vrijeme hapsenja, bio clan Narodne Skupštine Republike Srpske. Brdjanin je najvisi političar iz reda srpskog naroda koji je uhapsen vezano za zlocine pocinjene tokom rata. On je ranije bio clan uzeg kruga tvrdolinijaske Srpske demokratske stranke koju je osnovao bivsi vodja bosanskih Srba i osumnjiceni za ratne zlocine Radovan Karadžić. Brdjanin je optuzen za zlocine protiv čovjeknosti zbog lice i komandne odgovornosti. Preciznije receno, kao predsjednik Kriznog staba "Autonomne oblasti Krajina" on je, navodno, odgovoran zajedno sa drugima za operacije etnickog ciscenja u području Sanskog Mosta i Prijedora u toku 1992. godine.
62. **Hapsenje Talica:** Dana 25. augusta, austrijska policija je uhapsila generala Momira Talica, načelnika staba Vojske bosanskih Srba. Prema izvjestajima, Talic je do

sada najvisi duznosnik iz reda srpskog naroda kojem ce biti sudjeno pred ICTY-em. Talic je tajno optuzen u martu 1999. godine zajedno sa bivsim zamjenikom premijera bosanskih Srba Radoslavom Brdjaninom radi planiranja i vodjenja krvavog etnickog ciscenja vise od 100 000 Muslimana i Hrvata u sjeverozapadnoj Bosni u 1992. godini tokom rata u Bosni. Vjerovatno ce se Brdjaninu i Talicu suditi zajedno.

63. **Hapsenje Kovaca:** Dana 2. augusta, SFOR trupe su uhapsile bosanskog Srbina Radomira Kovaca, komandanta paravojnih snaga, u njegovom domu u Foci (istocni dio RS-a). Kovac je optuzen za grupno silovanje, mucenje i zarobljavanje. Ovaj slucaj je od velike vaznosti iz pravne perspektive i perspektive ljudskih prava jer je to prvi put da je seksualno zlostavljanje temeljito istrazeno u cilju krivicnog gonjenja pod rubrikom mucenje i zarobljavanje-zlocin protiv covjecnosti.

Sudjenja za ratne zlocine u zemlji:

64. Medjunarodna zajednica nastavlja da nadgleda sudske postupke za ratne zlocine koji se vode pred domaćim sudovima. Vecina sudjenja za ratne zlocine se i dalje odvija u sudovima u područjima Federacije sa vecinskim bosnjackim stanovništvom. Uprkos sporog napretka reformi pravnog sistema, cini se da makar sudovi u Sarajevu stizu vise iskustva, uključujući i pridrzavanje postupaka iz Pravila puta, te općenito izbjegavaju proceduralne greske. To se djelimično može objasniti prisustvom medjunarodne zajednice, a djelimično cinjenicom da je Vrhovni sud Federacije u određenom broju slučajeva omogucio ponovno sudjenje optuzenim.
65. Istaknuti slučajevi koji se odvijaju u toku perioda koji je obuhvacen ovim izvjestajem uključuju slučaj Gorana Vasica, Srbina, kojeg je u aprilu mjesecu sarajevski Kantonalni sud proglašio krivim za ratne zlocine i osudio na deset godina zatvora. Izmedju ostalih tacaka,

gospodin Vasic je optuzen za ubistvo Hakije Turajlica zamjenika premijera Bosne i Hercegovine, koje se desilo 1993. godine. Prvobitno, Visi sud ga je oslobođio optuzbe po ovoj tacki. Međutim, 4. septembra odlukom Vrhovnog suda Federacije ponistena je presuda i vraćena visem sudu na ponovno sudjenje. Prvo saslusanje je održano 25. oktobra.

66. U slučaju Zvornik 7, kada su 3 Bošnjaka osudjena za ubistvo cetiri drvosjece iz reda srpskog naroda na prvostepenom sudu, Vrhovni sud RS-a je donio presudu u junu mjesecu nalazuci ponovno sudjenje u prvom stepenu pred Okruglim sudom u Bijeljini. Međunarodna zajednica je bila razočarana obrazloženjem u kojem je zanemareno da se detaljno navedu brojna kršenja standarda ljudskih prava u toku cijele istrage. Nakon odluke Vrhovnog suda RS vlasti su osloboidle trojicu optuzenih i oni su prebaceni u Federaciju pod uvjetom da se pojave na ponovnom sudjenju koje je odgodjeno. Tehnicki govoreći, ovo nije sudjenje za ratne zločine, ali je ipak privuklo veliku pažnju u zemlji i inostranstvu.
(pogledati stav 47 gore) ovaj slučaj je odgodjen.

67. **Drugi istaknuti slučajevi koji su trenutno u toku uključuju:** sudjenje koje se odvija u Mostaru na kojem su trojica Bošnjaka optuzena za ubistvo četveroclane srpske porodice (Golubević sa dvoje djece) u Konjicu 1992. godine. Optuzeni su u pritvoru od sredine januara 1999. godine, ali zbog problema oko uspostave funkcionalnog i jedinstvenog kantonalnog viseg suda u Hercegovacko-neretvanskom kantonu
68. Ponovno sudjenje Ibrahimu Dedoviću je pocelo na sarajevskom Visem sudu. Dedović je pravobitno osudjen na kaznu od deset godina zatvora. U maju mjesecu Vrhovni sud Federacije je potvrdio dio presude prvostepenog suda kojom je Dedović oslobođen za ratne zločine protiv ratnih zatvorenika, te ponistio ostatak presude i vratio slučaj Visem sudu na ponovno sudjenje.

EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA

69. **Diskriminacija pri zaposljavanju:** Diskriminacija na osnovu nacionalnosti, politickog misljenja i pola je i dalje endemicna pojava u Bosni i Dom za ljudska prava ju je istakao kao "jedan od najtezih problema za povratak izbjeglica i raseljenih osoba". I dalje se ne zaposljavaju pripadnici etnickih i političkih manjina koji su otpusteni u toku rata; i dalje demobilizirani vojnici imaju prednost nad zenama ; siroko je prisutna diskriminacija protiv nastavnika pripadnika manjinskih etnickih grupa. Uklanjanje slučajeva diskriminacije u prošlosti se pokazalo kao veoma tesko jer se mnogi ljudi nevoljko obracaju sudskim organima iz straha od osvete ili nedostatka povjerenja u sudski sistem da će donijeti pravicnu presudu. Glavna prepreka za rjesavanje diskriminacije u zaposljavanju jeste cinjenica da vladavina zakona nije snazna, neprimjenjivanje ili zloupotreba zakona, te blokiranost pravnih lijekova koji su ili nepristupaci, ili neefikasni ili politizirani.
70. Diskriminacija pri zaposljavanju je endemicna pojava i utvrđena konstatnom snagom nacionalističkih političkih stranaka koje kontroliraju vecinu aspekata ekonomskog života u Bosni. Udržena sa neefikasnoscu i nedostatkom neovisnosti upravnih i pravnih sistema (pogledati stavove 42-45, u gornjem tekstu) zloupotreba prava na zaposlenje i dalje postoji. U toku perioda koji pokriva ovaj izvjestaj, pristup rjesavanju tog problema uključuje i napore na reformi zakonodavstva, izgradnju institucija, zagovaranje prava, obrazovanje javnosti i lobiranje.
71. Dana 8. jula, Dom za ljudska prava je izdao odluku kojom se uspostavlja presedan u pogledu diskriminacije u zaposljavanju u slučaju Zahirović protiv BiH i FBiH. Tuzitelj iz reda bosnjackog naroda je otpušten sa posla u toku rata i stavljen na "listu cekanja". Nakon rata, zaposleni su drugi pojedinci, dok je on ostao na listi.

Dom je naglasio da je " sprecavanje diskriminacije glavni cilj Opceg okvirnog sporazuma za mir" i da i nakon rata stavljanje na listu cekanja osoba koje su otpustene sa posla tokom rata predstavlja diskriminaciju u zaposljavanju. Velika novcana kazna je odredjena Federaciji, uz to da se tuzitelj mora vratiti na posao. Principi za donosenje ove odluke su primjenjivi u bezbroj drugih slučajeva diskriminacije u zaposljavanju.

72. Dana 5. oktobra, dvije godine nakon zucnih diskusija usvojen je novi Zakon o radu u Federaciji. Ovaj Zakon sadrzi anti-diskriminacijsku odredbu (clan 5.) i omogucuje financijsku nadokandu za one koji su stavljeni na listu cekanja u toku rata (clan 143.). Iako se clanom 143 uspjesno ukida zastarjeli sistem listi cekanja, postoji ozbiljna zabrinutost da poduzeca nece biti u stanju da ispune financijski teret koji nameće ovaj novi Zakon te da nece postici zeljeni rezultat. Uz to, Vlada Federacije je formirala Komisiju za primjenu radnog zakonodavstva koja će raspravljati o radu na izmjenama i dopunama radnog zakona.
73. Radni zakon Republike Srpske je u osnovi predratni jugoslavenski zakon uz nekoliko amandmana i ne sadrzi odredbu koja zabranjuje diskriminaciju u zaposljavanju. Zakon sadrzi diskriminatorne odredbe uključujuci prioritet u zaposljavanju ratnih vojnih invalida i clanova porodica RS vojnika koji su poginuli u borbi (clan 8.). Zakon treba hitno izmijeniti i dopuniti i uskladiti sa Zakonom o radu u Federaciji, ali RS je odbila ponudu Medjunarodne organizacije rada (ILO) da pomogne u ovom procesu.
74. Daljni pristupi pitanju diskriminacije u zaposljavanju uključuju izradu Pravnih principa zaposljavanju koji se zasnivaju na slicnom pristupu koji je koristen u Juznoj Africi i Sjevernoj Irskoj u vezi sa zaposljavanjem, unapredjivanjem, disciplinarnim postupcima i postupcima za otpustanje koji će biti distribuirani u cijeloj Bosni; i mehanizam "kontrole" u

kome ce se paznja donatora i potencijalnih investitora skrenuti na prakse pri zaposljavanju bez diskriminacije kao stimulans podsticaja politike pravicnog zaposljavanja.

75. **Diskriminatorski pristup penzijama:** Mnogo ljudi u Bosni i dalje nailazi na poteskoce u dobijanju penzija na koje imaju pravo zbog cinjenice da je penzioni sistem podijeljen u fondove zasnovane na etnickoj bazi u toku i nakon rata. Uskrasivanje penzija takodjer implicira uskracivanje drugih osnovnih prava, kao sto su pravo na zdravstvenu zaštitu. Nedavni primjer diskriminacije u pogledu penzije je Instrukcija koju je 7. maja izdao direktor Penzionog fonda u Sarajevu koja sadrzi odredbu koja opstruira pravo povratnika na dobijanje penzija. Izmedju ostalih brojnih dokumenata u Instrukciji se trazi da podnositelj zahtjeva prilozi uvjerenje koje je izdao ured za stambena pitanja u općini kojim se "dokazuje da se on vratio u svoj stan koji je napustio u toku rata i datum njegovog povratka" Špogledati dio posvecen imovinskim pitanjima u kojem se detaljno navode cinjenice da je gotovo nemoguce ispuniti ovaj zahtjev. Ovo je uslijedilo nakon slicne instrukcije koju je izdao isti organ u decembru 1998. godine i koju su nakon toga osudili OHR i druge organizacije.
76. Trenutno postoje tri razlicita fonda koja ne saradjuju niti koriste cjelovit metod određivanja ili isplate penzija. U Federaciji su poduzeti napor da se ukinu paralelne institucije. Tako je 26. augusta Vlada Federacije odobrila Zakon o organizaciji penziona invalidskih fondova koji ima za cilj spajanje fondova iz Mostara i Sarajeva i sto bi trebalo pomoci rjesavanje nekih slozenih tehnickih pitanja koja su sprecavala ljudi da primaju penzije na koje imaju pravo. Medjutim, ovaj Zakon ne rjesava medjuentitetsko pitanje penzija.
77. **Invalidnost i diskriminacija:** Diskriminacija usmjerena prema i medju invalidima i dalje ima utjecaj na veliki broj ljudi u Bosni. Neka od pitanja koja izazivaju

zabrinutost kao sto su nedostatak pristupa obrazovnim objektima odnose se na sve invalide. Uz to, diskriminacija postoji i medju samim invalidima gdje se ratni vojni invalidi preferiraju u odnosu na ostale invalide sto rezultira u razlicitim primanjima invalida. Ovo ce najvjerojatnije biti pojacano ukoliko Zakon o osnovnoj zastiti civilnih zrtava rata i njihovih porodica i zastiti djece bude usvojen u Federaciji kao i nacrt federalnog Zakona o pravima boraca i clanova njihovih porodica koji sa sobom povlaci i indirektnu diskriminaciju onih koji nisu postali invalidi u borbi odnosno ratu i daje prioritet u zaposljavanju ratnim vojnim invalidima.

78. Potrebno je istaknuti da su u toku perioda koji obuhvata ovaj izvjestaj lokalne organizacije koje predstavljaju invalide osnovale "Bh. Koaliciju za pruzanje jednakih mogucnosti invalidima" kako bi uspostavile koordinirani pristup u cilju razvijanja strategije i lobiranja za ravnopravnost pitanja koja se ticu invaliditeta. Ovo predstavlja znacajan korak u smislu zagovaranja pitanja invaliditeta, ali i u smislu razvoja ne-vladinih organizacija i civilnog drustva (pogledati doljenavedeno poglavlje o ne-vladinim organizacijama).
79. **Diskriminacija u pristupu javnim preduzeциma:** Pripadnici manjinskih naroda koji su ostali u BiH tokom rata, kao i pripadnici manjinskih i vecinskih naroda – povratnici suocavaju se sa diskriminacijom od strane preuzeца za snadbijevanje elektricnom energijom, primaju racune za elektricnu energiju utrosenu u toku rata, placaju nepropisne i/ili prevelike iznose za ponovno prikljecenje, suocavaju se sa taktikom zastrasivanja pri naplati racuna, proizvoljnim iskljucivanjem sa mreze napajanja, i u nekim slucajevima s potpunim odbijanjem prikljecenja na mrezu. U ekstremnim slucajevima, elektricna energija je iskljucena cijeloj zgradi zbog toga sto je jedna osoba odbila da plati (obicno nepropisnu) pristojbu.

80. Mnoge osobe su se takodje suocile sa poteskocama pri ponovnom uvodjenju telefonskog prikljucka jer su im naplacivane izuzetno visoke sume za ponovno prikljecenje ili je njihovo ponovno prikljecenje na telefonsku mrezu bilo u potpunosti odbijeno. Telefonske kompanije su se pokazale nespremnim da utvrde konkretan iznos koji je potrebno platiti za ponovno prikljecenje na telefonsku mrezu. Visoki predstavnik je 30. jula izdao Odluku kako bi ispravio ove nepravilnosti vezane za ponovno prikljecenje na telefonsku mrezu i utvrdio maksimalan iznos od 50 DM koji je potrebno platiti za ponovno prikljecenje, ali se, opcenito gledano, ova Odluka ne postuje.
81. **Nemogucnost pristupa personalnoj evidenciji Odbijanje izdavanja licnih karti** : Mnogi se suocavaju sa potreskocama prilikom dobijanja kopija svojih licnih dokumenata zbog toga sto su općinske maticne knjige, zemljisne knjige i knjige drzavljana unistene ili relocirane u toku rata. Povratnici se posebno suocavaju sa problemima dobijanja novih licnih karti od lokalnih organa vlasti u mjestu u koje se vracaju, sto im onemogucava da se koriste uslugama javnih institucija i ustanova i predstavlja opstrukciju njihove slobode kretanja. Visoki predstavnik je 30. jula izdao Odluku u namjeri da osigura izdavanje licnih karti povratnicima bez obzira da li postoji ili ne postoji općinska evidencija (kao u Drvaru), ali i dalje postoje poteskoce u implementaciji ove Odluke.

SLOBODA IZRAZAVANJA

82. U posljednjih nekoliko mjeseci, u BiH je na osnovu optuzbi za uvredu i klevetu pokrenuto nekoliko postupaka protiv urednika dva lista, *Dani i Slobodna Bosna*, zbog objavlјivanja clanaka u kojima se za prevaru i korupciju optuzuju zvanicnici na visokim funkcijama u organima vlasti. Iako se mora uspostaviti ravnoteza izmedju

slobode izrazavanja i uvrede, ovi nedavni postupci mogu predstavljati naznaku da organi vlasti pokušavaju usutkati novinare. U toku perioda koji je obuhvacen u ovom izvjestaju, urednik *Slobodne Bosne*, Senad Avdic je dva puta okrivljen za uvredu i klevetu i u oba slučaja mu je izrecena uslovna kazna. Na sličan nacin je proglašen krivim i Senad Pecanin, urednik casopisa *Dani*. Posebno zabrinjava cinjenica da je brzina kojom je proveden sudski postupak u slučaju Avdica i Pecanina i kojom su bili optuzeni i osudjeni bila veoma neuobičajena za ovakve postupke.

83. Kao odgovor na slučajeve kao sto su slučaj Avdic i Pecanin, Visoki predstavnik je 30. jula donio Odluku kojom se ukida zatvorska kazna za krivicno djelo uvrede. Razlicita djela uvrede, za koje je prema Krivичnom zakonu SFRJ propisana krivicna kazna, bila su preuzeta i ugradjena u Krivicne zakone RS i Federacije. Odlukom Visokog predstavnika Entiteti se pozivaju da usvoje pravne lijekove u gradjanskoj parnici za djela uvrede i da iz Krivичnog zakona brisu uvredu kao krivicno djelo. Međunarodna zajednica, u saradnji s organima vlasti, zajednickim snagama nadgleda proces izrade odgovarajućih zakonskih akata kako bi osigurala provođenje ove Odluke.

OBRAZOVANJE

84. **Diskriminacija u oblasti obrazovanja** : Diskriminacija u cijelom obrazovnom sistemu i dalje postoji u BiH, što pokazuju i kontinuirana nastojanja da se održi segregacija u školama; koristenje nastavnih planova i programa definiranih na osnovu etnicke pripadnosti, politički motivirana diskriminacija djece povratnika-pripadnika političkih ili etničkih manjina, i diskriminacija nastavnika koji pripadaju manjinskim narodima. Spisak problematicnih mesta uključuje gradove kao sto su **Capljina, Stolac, Bugojno, Vitez, Vares i**

Velika Kladusa. Opstrukcije lokalnih organa vlasti usmjerenе protiv napora koji se poduzimaju u cilju integracije dosegle su svoju kulminaciju pred sam pocetak skolske godine.

85. Napori na integraciji obrazovnog sistema usmjereni su na dvije osnovne oblasti : reviziju udžbenika i reformu nastavnog plana i programa, i ovi napor su u obe oblasti naisli na opstrukciju lokalnih organa vlasti, s obzirom da se organi vlasti nisu voljni odreci ovog vaznog sredstva pomocu kojeg odrzavaju etnicku podjelu.
86. Proces revizije udžbenika, u kojem su obrazovni organi identificiraju tekst koji treba ili izbrisati iz postojećih udžbenika ili označiti koristenjem pecata (kojim se naznacava da paragraf sadrži materijale cija istinitost nije utvrđena, ili materijale koji mogu biti uvredljivog sadrzaja ili koji navode na pogresne zaključke) se i dalje nastavlja, ali uz veliki broj neispostovanih rokova i veliki pritisak medjunarodne zajednice. Ovaj proces takođe uključuje i izdavanje dodataka stranim udžbenicima koji su stampani u Beogradu i Zagrebu, a koji se u velikoj mjeri koriste u dijelovim zemlje u kojim živi vecinsko srpsko odnosno hrvatsko stanovništvo. Ovim dodacima bi se trebalo sigurati pominjanje države Bosne i Hercegovine. Do sada su hrvatski organi nadležni za pitanja obrazovanja dostavili nedovoljne materijale za ove dodatke, dok srpski organi nadležni za pitanja obrazovanja nisu prikupili nikakve materijale što ukazuje na njihov daljnji otpor i opstruiranje procesa obrazovne reforme.
87. Proces revizije nastavnih planova i programa, koji se tice izrade jedinstvenog, multi-etnickog nastavnog plana i programa i sveukupnog poboljšanja obrazovnih standarda je i dalje u toku, iako se odvija vrlo sporo. UNESCO je u septembru 1999. izdao dugoočekivani izvjestaj o ovom pitanju, u kojem se daje pregled postojećih paralelnih nastavnih planova i programa u BiH i predlazu alternativna rjesenja. Prva reakcija lokalnih organa

vlasti je bila u vidu kritike i ne prihvatanja sugestija iz ovog izvjestaja.

88. Medjunarodna zajednica je udruzila svoje napore sa predstavnicima gradjanskog drustva kako bi ovo pitanje pokrenula ka naprijed. U septembru je odrzan okrugli stol o pitanjima obrazovanja pri cemu je dio udruzenja nastavnika, vijeca studenata, organizacija mladih, sindikata nastavnika i broj nezavisnih gradjana pokazao zaintersovanost za uspostavljanje multi-etnickog i jedinstvenog obrazovnog sistema zasnovanog na razvijanju obnovljenog okvirnog nastavnog plana i programa (pogledati doljenavedeno poglavlje o ne-vladinim organizacijama).

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

89. Medjunarodna pravna grupa za ljudska prava (IHRLG), u saradnji sa 18 bosanskih ne-vladinih organizacija, je u maju 1999. godine objavila izvjestaj pod naslovom "Ljudska prava zena u Bosni i Hercegovini" u kojem se detaljno razradjuju pitanja pravnih parametara zastite prava zena u Bosni, kao i sadasnji status zena u razlicitim oblastima. Slijedeci parografi su zasnovani na tom sveobuhvatnom izvjestaju.

90. **Zene u oblasti ekonomije** : Ne postoji adekvatna zastita potpunog i ravnopravnog pristupa zena pri zaposljavanju u svim sektorima i na svim nivoima, a zakoni o radu imaju tendenciju da promoviraju ulogu zene kao majke. Postoje snazni mehanizmi zastite u pogledu porodiljskog odsustva i zdravstvenih povlastica u oba Entiteta, ali zene imaju velike poteskoce u njihovoј naplati. Zastita koju nude zakoni o radu se cesto ne provodi u praksi, i to dijelom radi toga sto mehanizmi za provodjenje te zastite ne funkcioniraju na svim nivoima rukovodjenja. Ocigledan je fenomen "staklenog stropa" gdje zene, usprkos ociglednoj cinjenici da ne postoje pravne prepreke za ravnopravnost pri zaposljavanju, i dalje

nisu dovoljno prisutne na rukovodecim i izvrsnim funkcijama. S diskriminacijom pri zaposljavanju se posebno suocavaju zene – pripadnice manjinskih naroda, a zene općenito osjecaju posljedice cinjenice da se pri zaposljavanju preferiraju mobilizirani borci (vidi gore navedeni paragraf 68).

91. **Nasilje nad zenama** : Ni jedan lokalni zakon ne definira nasilje nad zenama niti su organi vlasti na bilo kojem nivou ikada izdali bilo kakvu službenu instrukciju ili izjavu o politici po ovom pitanju. U Bosni se u krugu porodice nasilje nad zenama povecava zbog : poteskoča koje su nastale uslijed toga što su zene postale glavom domaćinstva dok su muškarci bili u ratu, što je pojачano tenzijama koje su nastale kada su se muškarci vratili iz rata i to obično u situaciju u kojoj obavljaju poslove koji ne odgovaraju njihovim kvalifikacijama ili su nedovoljno placeni pa do situacija gdje su nezaposleni; prisilne migracije koje su rezultirale nestankom zajednice koja je u drugacijim okolnostima mogla osigurati mehanizme zaštite i spriječiti tenzije unutar porodice; i post traumatskog stresa ne samo kod osoba koje se su se borile u ratu nego i kod članova njihove porodice. S obzirom da ne postoji zakonska definicija nasilja u krugu porodice, sudovima je prepusteno da donesu odluku o mjerama koje će poduzeti protiv pomicilaca, ukoliko odluce o poduzimanju ikakvih mjera. Ostali oblici nasilja nad zenama uključuju trgovinu "bijelim robljem" (razmotreno u gore navedenim paragrafima od 56-58).
92. **Obrazovanje** : Kao što je pomenuto u gore navedenom paragrafu 83, obrazovni sistem u BiH opterećuju poteskoče, od kojih neke imaju razliciti utjecaj na djecake u odnosu na djevojcice. Postoje dokazi koji pokazuju da je manja vjerovatnoca da će djevojcice stići srednjoskolsko obrazovanje. Pored toga u BiH udžbenici cesto daju stereotipne prikaze muškaraca i zena, te postoje dokazi o spolnoj segregaciji u oblastima

obrazovanja i to od srednjoskolskog obrazovanja pa do univerzitetskog nivoa. Postoji tendencija da se djevojcice usmjeravaju ka ekonomskim naukama, tekstilnoj industriji i drustvenim naukama, dok se djecaci usmjeravaju na oblasti masinstva, elektrotehnike, poljoprivrede i sumarstva. Na studij medicine se odlucuje vise zena nego muskaraca.

93. **Politika i javne funkcije:** Usprkos postojanju razlicitih medjunarodnih dokumenta i lokalnih ustava koji stite pravo zena na ravnopravnost u pristupu i njihovo kompletno ucesce u funkcijama na nivou organa vlasti i rukovodecim funkcijama, zene se suocavaju sa velikim brojem problema s obzirom da se na direktan i indirektn nacin sprijecava realiziranje njihovih prava na ravnopravnim osnovama. Zene nisu ravnopravno zastupljene na svim nivoima rukovodjenja, posebno u Ministarstvima i na izvrsnim funkcijama, a u maloj mjeri sudjeluju u zakonodavnim organima. Usljed dubokih politickih, ekonomskih i drustvenih promjena u BiH, sveukupno gledano, u poredjenju sa brojem zena prije rata u zakonodavnim tijelima, njihov broj u ovim tijelima se drastично smanjio odmah nakon rata. Ovaj broj se djelimično ponovo povecao zbog Pravila i procedura PEC OSCE-a kojima se zahtjeva da na kandidatskim listama svake stranke medju prvih deset kandidata nalaze najmanje tri zene. Trenutno su zene zastupljene sa 26 % u Predstavnickom domu ali u Vijecu ministara BiH nema zena, kao sto ih nema ni na ministarskim pozicijama na entitetском nivou. Ovaj procenat je manji ako se uzmu u obzir svi clanovi parlamenta.

94. **Aktivnost zena u oblasti zastite njihovih prava:** Zene iz jugoistocne Evrope su iskoristile priliku koja im se pruzila tokom odrzavanja Pakta za stabilnost (vidi doljenavedene paragafe 111 i 112) da zatraze aktivnu ulogu u njegovoj implementaciji, posebno u oblastima demokratizacije i ljudskih prava. Vise od stotinu zena, eminentnih osoba, iz ove regije potpisalo je apel kojim

se zahtijeva ravnopravna i aktivna uloga zena u razvoju i implementaciji Pakta za stabilnost, i uputilo svoj zahtjev za imenovanje zene koja će predsjedavati prvom Radnim stolom (*Working Table*) o demokraciji i ljudskim pravima. Dobile su siroku podršku, uključujući i podršku koordinatora Pakta za stabilnost, za stavljanje pitanja zena na listu prioriteta Radnog stola za demokratizaciju i ljudska prava i za uključivanje opozicionih stranaka i građanskog društva u ovaj proces. Pitanja spola su sada uključena u *Task Force* kako bi se unaprijedila dalja nastojanja u ovom pravcu.

INSTITUCIJE ZA ZASTITU LJUDSKIH PRAVA

Napredak u radu Institucija

94. U toku prethodnih sest mjeseci bila su uočljiva tri trenda : prvo, institucije su primile znacajno veći broj slučajeva, izdale su vise odluka i izvjestaja ali ne i dovoljno brzo da bi mogle rjesavati novoprstigle slučajeve, i kao treće veći procenat slučajeva koje je registrirao Dom za ljudska prava (na raspolaganju nisu bili podaci Ombudsmena) odnosi se na imovinska i finansijska pitanja.

Broj registrovanih slučajeva	Dom za ljudska prava	Ombudsmen	CRPC
April 1999	1888	2903	180,000
Oktobar 1999	279 (+907)	3454(+551)	225,000oko45,000)
Broj završenih slučajeva			
April 1999	177	1031	36,000
Oktobar 1999	303(+126)	1335(+304)	59,000(oko23,000)

Procenat registriranih slučajeva pred Domom za ljudska prava koji se odnose na imovinska pitanja

April 1999	85%
Septembar 1999	90%

Dom za ljudska prava:

95. Sto se tice Doma za ljudska prava, doslo je do povecanja stepena postivanja odluka, posebno u Federaciji, i to u sljedecim oblastima: vojni stambeni fond, gdje se provode i prate zakonodavne reforme; civilni stambeni fond, gdje su uoceni odredjeni koraci u pravcu ostvarenja povrata, iako se konkretni rezultati jos uvijek javljaju u ogranicenom broju; dodjela nadoknada, gdje Federacija, ali ne i RS, vrsi isplatu vecine odredjenih nadoknada; slucajevi smrtne kazne, gdje su odluke ukinute, a krivicni zakoni izmijenjeni; diskriminacija pri zaposljavanju, gdje je doslo do jednog slucaja povratka na posao. Problemi jos uvijek postoje u pogledu implementacije, i to u slucajevima koji ukljucuju: slucaj nestanka, gdje RS jos uvijek nije ispostovala prvu odluku Doma; diskriminaciju na osnovu religije, gdje RS nije ispostovala odluku Islamske zajednice.
96. U periodu na koji se odnosi ovaj Izvjestaj donesene su odluke u dva, sa aspekta ljudskih prava, vrlo znacajna slucaja: Zahirovic protiv BiH i FBiH, odluka kojom se uspostavlja presedan u pogledu diskriminacije pri zaposljavanju Špogledati stav 70. u gornjem teskuć; i Islamska zajednica u BiH protiv Republike Srpske, koja tretira diskriminaciju na osnovu religije u poslijeratnom kontekstu, a posebno neodobravanje ponovne izgradnje dzamija u Banjoj Luci. U vrijeme izrade ovog Izvjestaja nijedna od ovih odluka nije ispostovana. (Odluke i izvjestaji Doma se mogu dobiti u Sekretarijatu ili na internetu, [www.gwdg.de/čujvr/hrch/hrch.htm. .](http://www.gwdg.de/čujvr/hrch/hrch.htm.)

Ombudsmen za BiH:

95. **Duzina postupaka:** U toku perioda na koji se ovaj Izvjestaj odnosi, u kontekstu duzine postupaka, prema članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, gotovo da se jedino pominje RS. Lokalne vlasti u RS-u su ispostovale preporuke Ombudsmena za BiH u svega nekoliko slučajeva, u određenom roku. U ovoj oblasti je doslo do veće saradnje sa lokalnim organima vlasti i sudovima, mada postoji nekoliko slučajeva gdje je postivanje izostalo.
96. **Imovinska pitanja:** Trenutno, osnovni problem predstavlja neprovodjenja odluka koje su prema novim zakonima donijeli organi upave za stambena pitanja. Problem trenutno izgleda ozbiljniji u Federaciji, barem što se tice broja slučajeva u kojima je do sada donesen finalni izvjestaj. Delozacije nisu izvršene u zakonski određenom roku uslijed poteskoca u pogledu iznalazenja alternativnog smjestaja za sadašnje korisnike. Broj slučajeva koje je Ombudsmen za BiH dostavila OHR-u za daljnje mjere je i dalje ogranicen, ali se očekuje da će isti biti u porastu. Drugo pitanje se tice slučajeva gdje organi uprave za stambena pitanja nisu donijeli odluke u zakonskom roku. Devetnaest novih slučajeva protiv Federacije je u tom pogledu nedavno dostavljeno OHR-u za daljnje mjere, nakon što je istekao rok u okviru kojeg su lokalni organi trebali ispostovati preporuke Ombudsmena za BiH. Cak i da prema novim zakonima objektivno postoje poteskoce da se rokovi ispostuju (na primjer, zbog nedostatka osoblja), Ured Ombudsmena za BiH, nakon presedana Doma, nema drugog izbora nego da utvrdi krsenja Konvencije u imovinskim slučajevima, i najvjerojatnije će ih dostaviti OHR-u za daljnje mjere.
97. **Stanovi JNA:** Ombudsmen za BiH je u ovom periodu izdala veci broj konacnih izvjestaja nakon presedana Doma, ali ti izvjestaji i dalje ostaju povjerljive prirode. Ombudsmen za BiH je za sada odlucila da neće nastaviti pregled slučajeva ponistenja ugovora. Medjutim,

medjunarodna zajednica i dalje nadgleda implementaciju relevantnih odredbi koje je Visoki predstavnik nametnuo u svojim odlukama u vezi sa vec registriranim i eventualno novim slucajevima.

98. **Specijalni izvjestaji:** U ovom periodu su izdata tri bitna Specijalna izvjestaja. Prvi, pod nazivom "Specijalni izvjestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava s obzirom na član 139. Zakona o penziono-invalidskom osiguranju", izdat 26. maja, tretira pitanje smanjenja penzija vojnika bivse JNA za 50 % na osnovu člana 139. federalnog Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju. Na osnovu iznosa umanjenja, kao i cinjenice da se ova mjeru jedino odnosi na bivse pripadnike JNA, Ombudsmen za BiH je iznasla patern diskriminacije i krsenje imovinskih prava prema članu 1. Protokola 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima. OHR i Ministarstvo socijalne politike skupa rade na amandmanima na član 139. gore navedenog Zakona.
99. Drugi Specijani izvjestaj pod nazivom "Specijalni izvjestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava u vezi sa planovima razvoja u Opcinama Modrica, Derventa i Novi Grad", izdat 27. maja, tretira legalitet prakse preuzimanja zemljista koje su manjinski narodi ranije koristili u 3 općine RS-a, a koja se javila nakon amandmana na lokalne planove razvoja. Ombudsmen za BiH je ustanovila patern diskriminacije, kao i krsenje imovinskih prava manjina, buduci da je praktican ishod usvojenih mjer nemogucnost za ranije korisnike zemljista (buduci povratnici iz reda manjinskog stanovnistva) da ponovo izgrade svoje kuće na istom zemljistu gdje su njihove kuće bile locirane prije rata. Od lokalnih nadležnih organa je zatrazeno da osiguraju da raniji korisnici zemljista imaju prioritet u svim buducim dodjelama, odnosno raspolaganjem zemljista. Ombudsmen za BiH trenutno prati taj slučaj, kao i proces postivanja od strane lokalnih vlasti.

100. Treci Specijani izvjestaj, izdat 29. septembra, odnosi se na nedavne incidente u vezi sa povratkom u oba BiH entiteta, i na propust nadleznih organa da efektno zastite povratnike. Pogledati stav 5. u gornjem tekstu u kojem je ovaj Izvjestaj detaljno preciziran. (Dodatne informacije o radu Ombudsmena za BiH mozete naci na [http://www.ohro.ba/.](http://www.ohro.ba/>.)).

Komisija za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba:

103. Donosenjem konacnih odluka o zakonskom pravu na imovinu (i privatnu imovinu i stanarska prava), Komisija za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba je obezbijedila organima nadleznim za implementaciju Daytonskog sporazuma instrumente na osnovu kojih ce ostvariti svoje duznosti. Komisija je do sada izdala 59,028 konacnih i obavezujucih odluka. Komisija za svaki slucaj izda obavijest koja sadrzi informacije o predratnim nosiocima prava na imovinu koja je odabrana za rekonstrukciju, sto je pomoglo da se obezbijedi da korisnici pomoci u rekonstrukciji budu ljudi sa pravnim interesom nad zemljom i kucama koje su identifikovane za popravak; i da se projekti izvode na zdravoj pravnoj osnovi.

104. Statisticki podaci o postivanju odluka Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba nisu dostupni, ali izvjestaji sa terena ukazuju na to da je stepen postivanja jos uvijek vrlo nizak. Politicko opstruiranje od strane pojedinih duzносника, kao i nedostatak volje na strani nekih elemenata u pravnom i institucionalnom okviru i dalje predstavljaju prepreku nastojanjima mnogih raseljenih osoba da se vrate. Kriticno pitanje je nedostatak pravnog okvira za implementaciju odluka Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba. Međutim, pripremljeni su nacrti zakona koji ce osigurali efikasniju implementaciju odluka Komisije za imovinske zahtjeve

izbjeglica i raseljenih osoba. Oba entiteta trenutno razmatraju te nacrte zakona. (Dodatne informacije o radu Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba mozete naci na <http://www.crpc.org.ba.>).

NEVLADINE ORGANIZACIJE I GRADJANSKA DRUSTVA

- 105. Pravna ogranicenja na rad bosanskih nevladinih organizacija:** Bosanske nevladine organizacije nailaze na razna pravna ogranicenja koja otezavaju njihovo efikasno organizovanje. Osobito, postojeci pravni okvir ne dopusta nevadinim organizacijama da djeluju u drugom entitetu, osim u onom u kojem su registrovane. Ovo znaci da nema pravnog okvira za postojanje domaćih nevladinih organizacija u pravom smislu te rijeci. Ovim se stvaraju poteskoce za razvoj drzavnih sportskih organizacija i onemogucava se uspostava Crvenog kriza na drzavnom nivou. Osim toga, ne postoji mehanizam koji bi omogucio uspostavu krovnih organizacija koje ce obuhvatati clanove iz oba entiteta. Međunarodne organizacije i domace nevladine organizacije aktivno rade na izradi novog zakonodavstva koje ce poboljsati postojecu situaciju, i u toku perioda na koji se ovaj Izvjestaj odnosi finalizirale su Zakon o udruzenjima i fondacijama na drzavnom nivou kao dva entitetska zakona.
- 106. NVO fondacija za Bosnu i Hercegovinu:** Trenutno se radi na ostvarenju cilja da se formira domaca fondacija koja ce pomoci u stvaranju odrzivog sektora NVO u BiH. Takva fondacija je od osnovnog znacaja za osiguranje postojanja domaceg okvira s ciljem olaksanja razvoja gradjanskog drustva, kao i unapredjenja rada u oblasti zastite ljudskih prava. U periodu na koji se ovaj Izvjestaj odnosi, fondacija je finalizirala svoj statut i strategiju za prvu godinu rada, i pripremila je dva prijedloga za projekte koji ce se realizirati u saradnji sa ostalim domaćim NVO. Usljed problema identifikovanih u gornjem tesktu, Fondacija nije bila u stanju da se

registruje u Bosni, te je zapocela proces registracije u Nizozemskoj.

107. **BiH NVO Vijece:** Uprkos pravnim poteskocama koje su ukratko izlozene u gornjem tesktu, BiH NVO Vijece, najveca lokalna krovna organizacija u BiH, je postigla znacajan napredak u toku perioda na koji se ovaj Izvjestaj odnosi. Vijece obuhvata 300 organizacija-clanica iz oba entiteta. U maju je predstavnik BiH NVO Vijece po prvi put prisutvovao Donatorskoj konferenciji u Briselu kada su identifikovane potrebe nevladinog sektora u BiH, koje su istom prilikom i razmatrane. Osim toga, BiH NVO Vijece je dobilo podrsku Winston fondacije za mir u svijetu koja je u julu dodijelila sredstva za aktivnosti na izgradnji kapaciteta Vijece. Vijece se pridruzilo tri novouspostavljena regionalna foruma (Forum Srpsko Sarajevo, Vrbasko/Ramski Forum i Hercegovacki forum), i finaliziralo je svoju strategiju u pogledu saradnje sa medjunarodnim NVO. Jedna od nabitnijih promjena je ta da se Vijece od sada fokusira na konkretne projekte u saradnji sa svojim clanovima. Na kraju, Vijece, inspirisano Paktom o stabilnosti, trenutno pokrece inicijativu u cilju povezivanja svih krovnih organizacija u regionu.
108. **HCA omladinska mreza u BiH:** HCA omladinska mreza predstavlja projekat Ureda Skupštine gradjana Helsinkija sa sjedistem u Banjoj Luci i Tuzli, koji je inace pokrenut 1997. godine. Projekat okuplja vise od 60 omladinskih organizacija, grupa i pojedinaca iz oba bh. entiteta i cilj mu je da im pomogne da preuzmu aktivnu ulogu u procesima demokratizacije u BiH. U toku perioda od aprila do septembra mreza je bila vrlo aktivna i uz svoje aktivnosti povecala je i svoje clanstvo iz svih dijelova BiH. U maju je mreza pocela sa izdavanjem mjesecnih biltena i organizovala je Proljetni festival kulture pod nazivom "Mostovi prijateljstva 1999." koji je odrzan u Mostaru. Dana 15. maja HCA omladinska mreza u BiH organizovala je za predvodnike omladine prvi

trening/radionicu na temu rjesavanja konflikta bez upotrebe sile, u Laktasima (RS). Osim toga, mreza je pripremila novu strategiju za svoj TNT omladinski magazin posvecen vizijama omladine o uspostavi novog drustva u BiH, promoviranju omladinskih organizacija, kao i saradnji sa omladinskim casopisima na prostoru bivse Jugoslavije. Najnovijeg datuma je njihova aktivnost usmjereni na Ljetnu skolu posvećenu "Medijima i promoviranju omladinskih organizacija" koja je održana u Distriktu Brcko.

RAZVOJ DOGADJANJA U POLITICI

Vijeće Evrope:

109. Dana 25. maja su Komitet za politicka pitanja i Komitet za pravna pitanja i ljudska prava pri Vijecu Evrope utvrdili listu uvjeta za primanje BiH u Vijeće Evrope. Osnovni uvjeti za prijem BiH u Vijeće Evrope, iz oblasti ljudskih prava su:

- upostava mehanizama s ciljem osiguranja potpunog funkcioniranja institicija za ljudska prava;
- neprekidna revizija zakonodavstva s ciljem osiguranja potpunog postivanja Evropske konvencije o ljudskim pravima;
- potpuna saradnja sa Medjunarodnim sudom u Hagu;
- usvajanje zakona s ciljem postizanja profesionalnog i nezavisnog sistema tuzilastva i sudskog sistema;
- potpuna saradnja i postivanje Aneksa 7, uključujući i usvajanje i implementaciju imovinskih zakona;
- sustinski napredak u oblasti izmjena i dopuna skolskih udžbenika i uspostavljanje obrazovnog sistema kojim će se iskorijeniti etnicka segregacija;
- zavrsetak izdavanja potvrda za policiju, uspostava

multietnicke policije, i puno postivanje odluka UN IPTF-a.

110. U toku perioda na koji se odnosi Izvjestaj nisu ispunjeni brojni uvjeti. HRCC je pripremio izvjestaj o postigutom napretku u kojem se detaljno iznose sva dostignuca, kao i oblasti gdje do postivanja jos uvijek nije doslo. Ukoliko zelite izvjestaj, molimo vas da kontaktirate HRCC.

Pakt o stabilnosti:

111. Zemlje sudionice i medjunarodne organizacije su se sastale u Sarajevu dana 30. jula 1999. godine kako bi podrzale cilj i principe Pakta o stabilnosti za jugoistocnu Evropu kojeg je inicirala Evropska unija i stavila ga pod pokroviteljstvo OSCE-a. Pakt o stabilnosti daje sveobuhvatan i koherentan pristup regionu, uz obecanje drzavama jugoistocne Evrope da ce primiti medjunarodnu pomoc i na kraju biti integrirane u evropske politicke i ekonomske strukture, zauzvrat za stalni progres ka demokraciji, postivanju ljudskih prava i saradnji u regiji.

112. Radni sto Pakta o stabilnosti na temu demokratizacija i ljudska prava odrzao se u Zenevi 18. i 19. septembra gdje je dogovreno da ce uspostava cetiri radna tijela omoguciti djelovanje Pakta o stabilnosti na polju promocije ljudskih prava u regiji. U skladu s tim osnovana su radna tijela na sljedece teme: ljudska prava i nacionalne manjine (sto ukljucuje i Rome), ciji ce koordinator biti Slovacka; dobro rukovodjenje (sto ukljucuje lokalne vlasti i institucije za ljudska prava), ciji je koordinator Vijece Evrope; jednakost medju polovima, ciji je koordinator OSCE; i mediji, ciji je koordinator Ujedinjeno kraljevstvo. Pitanjima povratka i obrazovanja bavice se radne grupe, odnosno projekti koji egzistiraju od ranije.

HRCC, "Smjernice terenskim uredima br. 3 Smjernice iz

oblasti obrazovanja," 1. septembar 1999.

HRCC, "Prijem Bosne i Hercegovine u Vijeće Evrope: Pregled postignutog napretka," 19. oktobar 1999.

IHRLG, "Ljudska prava zena u Bosni i Hercegovini," 15. maj 1999.

JSAP, "Tematski izvjestaj 2: Inspekcija općinskog pravobranilaštva u Livnu, Kanton br. 10, u toku perioda od 5. do 16. jula 1999," veza: UNMIBH/JSAP/1999/002.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "br. 3275/99 – Diskriminacija u efikasnoj zaštiti ljudskih prava povratnika u oba entiteta Bosne i Hercegovine," 29. septembar 1999.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "br. 2859/99 – Specijalni izvestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u oblasti uzivanja ovog prava s obzirom na član 139. Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju," 26. maj 1999.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "(B) 655/98 – Specijalni izvjestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava u vezi sa izmjenama planova razvoja u Opcinama Modrica, Derventa i Novi Grad." 27. maj 1999.

OSCE, "Diskriminacija u zaposljavanju u Bosni i Hercegovini," 24. juni 1999.

OSCE, "Propadanje: bosanski penzioni sistem i njegovi trenutni problemi," juni 1999.

UNESCO, "Nastavni planovi i programi za "grupu nacionalnih predmeta" u Bosni i Hercegovini: Izvjesaj za UNESCO," avgust 1999.

UNMIBH, "Izgradnja civilnih organa koji rade na provedbi

zakona u Stocu i cijelom Hercegovacko-neretvanskom kantonu," juni 1999.

UNMIBH, "Od zajednicke do jedinstvene policije: nastavak razvoja policije u srednjoj Bosni," septembar 1999.

UNMIBH, "Izgradnja civilnih organa za provedbu zakona u Stocu i cijelom Hercegovacko-neretvanskom kantonu, decembar-maj 1999."

Office of the High Representative